

М. М. КАБАНЕЦЬ (канд. пед. наук, доц.)
Донецький національний технічний університет

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ: ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

В статті висвітлено актуальність соціально-педагогічної підтримки обдарованої молоді, розглянуто стислу історію розвитку освіти обдарованих дітей у Великій Британії. На прикладі англійської моделі проаналізовано пріоритети національної стратегії та основні принципи організації освіти обдарованих дітей у Великій Британії.

Ключові слова: обдарованість, обдаровані діти, освіта обдарованих, здібності, освітня система Великої Британії

Постанова проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Економічні та соціальні перетворення в Україні зумовлюють необхідність реформування всіх ланок системи освіти. Перед сучасною школою стоїть завдання виявлення та максимального розвитку потенціалу кожної особистості, формування людини як суб'єкта соціальної взаємодії, професійного та особистісного зростання. Досягнення в науці та мистецтві, конкурентоспроможність національної економіки пов'язані з успішним вирішенням проблеми виявлення та навчання обдарованої молоді у зв'язку з гострою потребою в високоінтелектуальних та творчих людях, здатних швидко та правильно реагувати на стрімко мінливі природні та соціальні виклики. Освіта обдарованої молоді виступає об'єктивним гарантом подальшого соціально-економічного та культурно-політичного розвитку українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідження проблеми дитячої обдарованості мають давню історію; проблема ж ефективного навчання обдарованої студентської молоді у вищих навчальних закладах виникла з появою перших університетів (IX ст.) та залишається актуальною і донині. Ґрунтовні праці з'явилися на початку ХХ століття, але інтерес до досліджуваного явища значно підсилюється у другій половині ХХ століття, особливо у 80-х – 90-х роках. У працях вчених далекого зарубіжжя питання обдарованості традиційно розглядаються комплексно без чіткого розмежування між психологічними та педагогічними дослідженнями. Питанням обдарованості присвятили свої роботи видатні дослідники як-от: Л. Термен, Дж. Гілфорд, В. Лоуенфельд, Дж. Рензуллі, П. Торренс, Б. Блум, Г. Пассоу, Дж. Стенлі, Р. Стенберг, К. Тейлор, П. Вітті, К. Хеллер та ін.

В країнах близького зарубіжжя окремі психологічні аспекти обдарованості розглядалися в працях дослідників психології творчості, а саме С. Рубінштейна, Б. Кедрова, Я. Пономарьова, Д. Богоявленської та ін., дослідників загальних та спеціальних здібностей, а саме В. Дружиніна, О. Матюшкіна, Б. Ананьєва, В. Крутецького, Б. Теплової, О. Мелік-Пашаєва та ін., дослідників питань ідентифікації обдарованих дітей, а саме І. Аверіної, Л. Бурлачук, К. Гуревича та ін.

В останні десятиріччя вітчизняними представниками педагогічної та психологічної наук зроблено вагомий внесок у дослідження питань дитячої обдарованості. Різним аспектам обдарованості присвячені праці таких вчених, як: В. Алфімов, І. Бабенко, О. Бочарова, Ю. Василькова, М. Гнатко, С. Гончаренко, І. Зверева, Л. Коваль, О. Кульчицька, В. Моляко, О. Музика, С. Сисоєва, В. Слуцький, В. Паламарчук, В. Тадеєв, В. Юркевич та ін. Втім, питання безперервної соціально-педагогічної підтримки обдарованої молоді у Великій Британії і досі залишаються поза увагою ґрунтовних досліджень науковців.

Метою статті є стислий аналіз основних характеристик англійської моделі соціально-педагогічної підтримки обдарованої молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пошук, виявлення, навчання та виховання обдарованих та талановитих дітей протягом останніх десятиліть вважається однією з найважливіших світових педагогічних проблем. Розробка ефективних способів виявлення обдарованих дітей, створення для них оптимальних умов навчання та виховання постають в

якості найважливіших стратегічних, загально-національних задач у багатьох розвинутих країнах світу. Для забезпечення потреб дітей із різними здібностями в Україні створено навчальні заклади різних типів, прийнято Концепцію державної програми роботи з обдарованою молоддю на 2006-2010 роки, затверджено Програму розвитку обдарованих дітей та молоді тощо.

Обдаровані учні та студенти потребують створення належного середовища, яке б надало можливість максимально розвинути та застосувати їх потенціал в складних для них видах діяльності. Часто для таких учнів та студентів не створюються спеціальні умови навчання, оскільки вони вважаються відповідальними та досить мотивованими, щоб працювати самостійно. Втім, обдаровані діти та студенти мають унікальні освітні потреби, які мають задовольнятися навчальними закладами якнайповніше. Глибина та складність є найголовнішими характеристиками освітніх програм для обдарованих учнів та студентів. Профілізація – ще один важливий аспект роботи з обдарованими. Як правило, академічно обдаровані учні мають однаково гарну успішність з усіх предметів. Але існує категорія дітей, які значно випереджають своїх однолітків з одного чи двох предметів, але відстають від них в інших. Розуміння специфіки вузької обдарованості, застосування гнучких освітніх стратегій в роботі з такими учнями, створення складного та збагачувального середовища під час вивчення окремих предметів гарантує успіх та високі досягнення кожному конкретному обдарованому учню.

Б. Блум вперше висунув ідею про те, що сприяння розвитку талантів в академічному навчанні, в мистецтві та в спорті має одні й ті самі закономірності. Він визначає декілька факторів середовища, які можуть вплинути на прояв та розвиток здібностей дітей:

- підтримка в сім'ї;
- викладання відповідної дисципліни на високому рівні;
- багатий досвід соціальних контактів, включаючи спілкування з наставниками, участь у змаганнях, екскурсіях, мандрівках;
- стимулювання мотивації досягнення в своїй галузі.

Незважаючи на спільність основних цілей та задач обдарованої молоді, в різних країнах існують національні традиції в теорії та практиці організації роботи з обдарованими дітьми та студентами. В цьому сенсі безумовний інтерес являє собою досвід Великої Британії. Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури показав, що наукова розробка питань обдарованості в цій країні розпочалася наприкінці XIX століття, та за цей час вченими та педагогами-практиками накопичений багатий досвід у галузі діагностування обдарованих учнів, розробки спеціальних навчальних програм, створення суспільних організацій, забезпечення соціально-педагогічної підтримки обдарованої молоді, спеціальної підготовки вчителів до роботи з обдарованими дітьми. В цій діяльності беруть участь Міністерство освіти, місцеві органи державної влади, університети та коледжі, суспільні організації.

Історично підхід до навчання обдарованих дітей у Великій Британії був неоднозначним. З одного боку учнів заохочували досягати високих результатів, використовуючи максимально всі можливості шкільного навчання, націлюючись на університетську освіту. З іншого – відносно мало уваги приділялося тому, як підтримувати тих дітей, які мають високий потенціал, оскільки традиційно потреби обдарованих школярів не були пріоритетним напрямком розвитку системи освіти Великої Британії. Таке становище підкріплювалося несприятливим ставленням вчителів та місцевих органів управління освіти через їхню невпевненість щодо того, як підтримувати обдарованих учнів, або через надання пріоритету вирішенню проблем з дисципліною та навчанням інших учнів.

Ситуація значно змінилася на краще в 1997 році, коли новий лейбористський уряд визнав потреби обдарованої молоді пріоритетом в освіті та національною стратегією, після чого значно зросла кількість робіт та досліджень в цій галузі. Було наголошено, що робота з обдарованою молоддю має ґрунтуватися на п'яти основних принципах [3]:

- найбільшого розвитку освіта обдарованої молоді отримає у тому випадку, коли зміниться ставлення викладачів та місцевих органів управління освіти, а також суспільна думка в цілому;
- акцент має бути зроблено на удосконаленні навчально-виховного процесу в загальноосвітніх школах;
- не існує єдиного найкращого шляху задоволення потреб усіх учнів;

- обдарованим дітям має бути надано право насолоджуватися дитинством;
- в багатьох питаннях уже існує позитивний досвід, який має використовуватися.

Національна стратегія роботи з обдарованими дітьми включала:

- Підтримку найбільш здібних та обдарованих дітей в кожній школі, особливо в тих сферах, які для них є складними.
- Створення умов для навчання обдарованих дітей, виходячи з їх сильних та слабких сторін, забезпечуючи при цьому широку та збалансовану освіту.
- Поєднання аудиторної та можливостей позааудиторної діяльності.
- Надання учням більше можливостей розвиватися у відповідності зі своїми здібностями, а не своїм віком, та досягати майстерності в своїй сфері, не прагнучи досконалості в усіх предметах.
- Поєднання прискорення, поглиблення та розширення в різних пропорціях у відповідності зі здібностями та потребами кожного обдарованого учня, а також надання можливостей прискореного вивчення курсів та більш раннього закінчення школи та вступу до вищих навчальних закладів [2].

Рекомендовано також було:

- включення фінансування підтримки обдарованих дітей в загальну схему фінансування шкіл;
- включення роботи з обдарованими дітьми в загальнонаціональні програми та плани;
- включення даних про стан роботи з обдарованими дітьми у звіти Управління стандартів у сфері освіти (Office for Standards in Education) після інспекції шкіл та місцевих органів управління освіти;
- підготовка вчителів до роботи з обдарованими учнями та формування в них відповідної мотивації;
- обрання в кожній школі координатора роботи з обдарованими дітьми;
- збагачення та розширення навчальних планів та програм;
- партнерство між школами та іншими установами, наприклад, університетами;
- широке використання інформаційно-комп'ютерних технологій в роботі з обдарованими дітьми;
- удосконалення якості та ефективності викладання та навчання.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної педагогічної науки питання соціально-педагогічної підтримки обдарованих учнів не тільки стали об'єктом уваги багатьох дослідників-теоретиків, але й знайшли своє втілення в практику в різних формах: створюються спеціалізовані школи для обдарованих дітей, відкриваються центри з досліджень природи обдарованості, засновуються суспільні організації та фонди з підтримки обдарованої молоді, розробляються діагностичні комплекси та спеціалізовані програми за навчання обдарованих учнів. Обдаровані студенти вищих навчальних закладів в переважній більшості навчаються за тими ж програмами та в тих же умовах, що і пересічні студенти. Така ситуація спричинена недостатніми теоретичними дослідженнями проблеми соціально-педагогічної підтримки обдарованих студентів, недостатньою обізнаністю викладачів ВНЗ в питаннях можливостей педагогічного процесу щодо навчання обдарованих студентів та відсутністю зв'язку між теоретичними дослідженнями та впровадженням їх результатів у навчально-виховний процес.

Підсилення інтересу до освіти обдарованих дітей у Великій Британії відбувається нерівномірно з точки зору територіального розподілу. Розглянемо деякі характеристики англійської моделі роботи з обдарованою молоддю, яка включає п'ять основних компонентів: інтеграцію, якість, розмаїття, рівність можливостей та глобалізм.

Інтеграція передбачає, по-перше, що освіта обдарованих – це інтегральна частина загальної освітньої політики, по-друге, що обдаровані діти максимально інтегровані в навчальний процес зі своїми однолітками. У відповідності з цим підходом, обдаровані діти навчаються в загальноосвітніх, а не в спеціальних школах. Втім, якщо виникають потреби, обдарованим учням мають бути надані можливості користуватися послугами відповідних висококваліфікованих фахівців.

Якість освітньої системи передбачає, що обдаровані діти мають проводити більшість часу зі своїми однокласниками, особливо в початковій школі; це означає, що школи мають ретельно

планувати роботу, щоб задовольнити потреби як найбільш, так і найменш здібних учнів. Гнучкість шкільного підходу має включати можливість випереджати однокласників та складання іспитів раніше. Для більш дорослих дітей (14-19 років) акцент зміщується в бік індивідуальної траєкторії залежно від потреб особистості, при чому до роботи з обдарованими учнями та студентами залучаються й інші установи, щоб забезпечити оптимальне співвідношення між потребами та можливостями їх задоволення. В такій моделі вчителі відіграють ключову роль у визначенні, кого можна вважати обдарованим, оскільки відповідальність в цьому процесі покладається саме на школи.

Англійська модель освіти обдарованих дітей прагне будувати роботу, визнаючи потребу в розмаїтті, а саме: розмаїття в рамках школи, тобто підтримка школою різноманітних здібностей та інтересів школярів, застосування індивідуальних навчальних траєкторій, надання можливості школяру впливати на свою індивідуальну навчальну траєкторію; а також розмаїття поза межами школи, тобто використання можливостей інших партнерських освітніх установ для навчання та розвитку здібностей обдарованих дітей, включаючи Національну академію обдарованої та талановитої молоді (National Academy for Gifted and Talented Youth).

Англійська модель намагається балансувати між наданням рівних прав та системою відбору за оцінками. Визнається, що створення кращих можливостей в цілому не гарантує зростання шансів ними скористатися тим верствам населення, які традиційно залишаються поза увагою освітніх установ. Відповідальність за ідентифікацію потенційно обдарованих дітей несуть школи, які мають запропонувати їм доступ до різноманітних можливостей та підтримати їх намагання реалізувати свій потенціал.

Найважливіша причина уваги до навчання обдарованих дітей у Великій Британії – це їх потенціал зайняти провідні позиції у суспільстві в майбутньому. Якщо Велика Британія буде успішною в глобалізованому світі, їй доведеться створити лідерів, які зможуть найкраще конкурувати з іншими країнами. Це спільна мета та домовленість між освітянами, бізнесом та суспільством. Англійська модель має на меті мобілізувати усі сектори суспільного життя для підтримки освітніх ініціатив.

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи, зазначимо, що соціально-педагогічна підтримка обдарованих дітей націлена на створення умов для розкриття та розвитку їх актуальних і потенційних можливостей у процесі соціалізації та навчання, що є багатоаспектним процесом, для удосконалення якого досвід інших країн, у тому числі Великої Британії, є корисним. Англійська модель освіти обдарованих дітей ґрунтується на загальноновизначених положеннях, але має свою специфіку, що робить її цінною для вивчення, осмислення та пристосування до умов вітчизняної системи освіти. Подальшого вивчення потребує система неперервної соціально-педагогічної підтримки обдарованої молоді у Великій Британії, характеристики її неперервності та шляхи її втілення у практику роботи освітніх установ.

Список використаної літератури

1. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
2. Campbell R.J., Eyre D., Muijs R.D., Neelands J.G.A., Robinson W. English Model of Gifted and Talented Education: Policy, Context and Challenges // Gifted and Talented International. – Volume 22. Number 1: June 2007. – P. 47 – 54.
3. Eyre D. Structured Tinkering: Improving Provision for the Gifted in Ordinary Schools // Gifted and Talented International. – Volume 22. Number 1: June 2007. – P. 31 – 38.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2012.

М. Н. Кабанец. Социально-педагогическая поддержка одарённой молодёжи: опыт Великобритании

В статье раскрыта актуальность социально-педагогической поддержки одарённой молодежи, рассмотрена краткая история развития образования одарённых детей в Великобритании. На примере английской модели проанализированы приоритеты национальной стратегии и основные принципы организации образования одарённых детей в Великобритании.

Ключевые слова: одарённость, одарённые дети, образование одарённых, способности,

M. Kabanets. Socio-pedagogical support of gifted young people: the British experience.

The article is devoted to the British experience of gifted education. There is a joint endeavour between educationalists, the wider business and voluntary community to produce leaders of the country who can compete in a globalised world, which has become a major reason for a dedicated educational focus on gifted and talented pupils in Great Britain. The English model aims to work across boundaries in pursuit of expertise, mobilising all sectors to support education.

Britain's approach to the nurturing of ability and talent in schools has been ambiguous, and traditionally, the needs of the gifted have not been an educational priority in England. The situation changed markedly in 1997 when the government declared the needs of the gifted to be an educational priority with the development of a national strategy. The last several years have seen the implementation of a systematic national strategy which includes: support of the most gifted and talented in the country and in each school, particularly in disadvantaged areas; provision building on pupil's particular strengths and weaknesses, making sure they receive a broad and balanced education; combination in-school learning with complementary opportunities out-of-school hours; provision more opportunities for pupils to progress in line with their abilities, rather than their age; blend increased pace, depth and breadth in varying proportions according to the ability and needs of pupils. A coherent educational policy, which has five elements (integration, quality in the basic system, diversity, equality of opportunity, and globalism) has been designed to reform practice in schools.

Keywords: *giftedness, gifted children, gifted education, abilities, education system of the UK*